

1. Белей О. Наскільки українськими є новчасні українські фірмоніми? (Про деякі проблеми у сфері власних назв сучасних підприємств) // О. Белей // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 12 – 13.
2. Бузинова З. И. Из истории развития русской эргонимии 20-30 гг. (на материале названий промышленных предприятий) // З. И. Бузинова // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Донецк : Донеччина. 1999. – Вып. 5. – С. 60 – 73.
3. Грушевська Ю. А. Власні назви в російському рекламному тексті: лінгвістичний і функціональний аспекти : автореф. дис. На здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 "Російська мова" / Ю. А. Грушевська. – Дніпропетровськ. 2005. – 19 с.
4. Комолова З. П. Семантическая мотивированность прагмонимов // З. П. Комолова // Проблемы семантики: Сб. ст. – М. : Наука. 1974. – С. 333 – 339.
5. Кутуза Н. В. Структурно-семантичні моделі ергонімів (на матеріалі ергонімікону м. Одеси) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. В. Кутуза. – Одеса, 2003. – 18 с.
6. Подольская Н. В. Проблемы ономастического словообразования (к постановке вопроса) / Н. В. Подольская // Вопросы языкознания. – 1990. – № 3. – С. 40 – 43.
7. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. – 2-е изд. перераб. и дополн. / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская – М. : Наука, 1988. – 192 с.
8. Приймак О. О. Відономастичний словотвір у сфері термінології та номенклатури (на матеріалі кулінарної лексики): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олена Олександрівна Приймак. – Х., 2002. – 252 с.
9. Романюк М. І. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. XX – поч. XXI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. "Українська мова" / М. І. Романюк. – Чернівці, 2005. – 16 с.
10. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / Суперанская А. В. – М. : Наука. 1973. – 366 с.
11. Суперанская А. В. Структура имени собственного. Фонология и морфология / Суперанская А. В. – М. : Наука. 1969. – 207 с.
12. Фитье Е., Реуцкий М. Практика спонсорства: как это делает "Мягков" // Маркетинг и реклама. – 2005. – № 10 (110). – С. 40 – 44.

The article is devoted to analysis models of trademarks and ergonyms in modern Ukrainian (formations from onyms). It has been determined that these models are the productive types of the nomination of trademarks. Anthroponyms are very popular word forms for structuring ergonyms and trademarks in modern Ukrainian.

Key words: trademarks, ergonyms, proper name, surname, anthroponyms.

Стаття посвячена изучению антропонимных моделей словесных товарных знаков и эргонимов современного украинского языка. Доказано, что антропонимы имеют значительный словообразовательный потенциал и активно используются для образования таких специфических групп онимов, как словесные товарные знаки и

эргонимы. Отмечается нестабильность, открытость исследуемой группы лексики.

Ключевые слова: словесный товарный знак, эргоним, личное имя, фамилия, антропонимные модели.

УДК 81'373.2:81'282:811.161.2

ББК 81.2Ук-4

Марія Брус

ПРИЗВИСЬКА ЖІНОК У ГАЛИЦЬКО-БУКОВИНСЬКИХ ГОВОРАХ

У статті проаналізовано прізвиська жінок галицько-буковинських говорів південно-західного наріччя української мови. Показано спільні і відмінні ознаки між прізвиськами жінок покутського, буковинського, гуцульського, надністрянського, надсянського говорів на семантичному, словотвірному, функціонально-стилістичному рівнях. Відзначено, що найбільш багатими і колоритними у використанні жіночих прізвиськ є покутський, гуцульський і буковинський діалекти

Ключові слова: прізвиська жінок, галицько-буковинські говори.

Лінгвальну категорію жіночості в українському мовознавстві представляють усі фемінітиви зі значенням особи жіночої статі – загальні і власні назви. Історія їх сягає часів зародження людства на землі, бо для виділення кого-небудь люди мусили використовувати певні позначки, символи, але відповідно до кожного історичного періоду найменування жінок набували своєрідних ознак. Виникнення кожної групи слів та співіснування їх важко достеменно визначити, але можна припускати, що в період становлення людського суспільства не було чіткого розрізнення між власними та загальними назвами жінок, розмежування їх за допомогою різних умовних знаків. Лише на початку нашої ери, у спільнослов'янський період, відколи до нас дійшли перші загальні назви жінок (*мати, дочка, сестра, баба, світль, теща, сноха* тощо), стало можливим виокремлення серед назв жінок власних і загальних слів, яскравої картини якому надали процеси вторгнення на руські землі різних племен, зміцнення та піднесення власної культури руськими князями, а особливо процеси християнізації руських земель. На писемному ґрунті загальні і власні назви пройшли кілька етапів формування, аж до усталення сучасних українських найменувань жінок – апелятивів та онімів. Разом з тим, стан вивчення кожної групи назв жінок неоднаковий в українському мовознавстві.

Втіленням категорії жіночості, або фемінітивності стали перш за все загальні жіночі номінації, як засвідчує вже багато

сучасних лінгвістичних досліджень. Більшість спеціальних мовознавчих розвідок у сучасній україністиці присвячені загальним найменуванням жінок [див. 4, 16, 34, 36, 43], тоді як тільки деякі – власним назвам жінок [див. 29, 31, 33]. А якщо загальні і власні слова розвивалися майже одночасно, і апелюючи зі значенням особи жіночої статі вивчені дотепер в українському мовознавстві на певному теоретичному і практичному рівнях [див. 4, 6], в історичному ракурсі та на синхронних зрізах [див. 5, 9], на літературному та діалектному матеріалах [див. 7, 8, 10], то власні назви жінок так само заслуговують на належну увагу з боку лінгвістів і мають стати складовою системного вивчення фемінітивів української мови.

У межах власних назв своєрідною підгрупою є прізвиська жінок як обширна, колоритна, неофіційна й неусталена категорія слів, найбільш динамічна й соціально зумовлена, порівняно з іншими власними назвами, бо залежить від реалізації жінки в певному оточенні та оцінки її людським колективом. Оскільки серед жіночих прізвиськ переважають назви дружин за іменами, прізвищами і прізвиськами чоловіків, то таку категорію особових імен кваліфікують як *андроніми* [див. 32; 40, 26], зазначаючи, що називання заміжньої жінки за особливостями її чоловіка є загальнослов'янським звичаєм, однак засоби творення андронімів, набір їх словотворчих формантів та валентність кожного з них у різних мовах і діалектах не однакові. Так, у говорах української мови вживається десять суфіксів для творення андронімів (*-их-а, -к-а, -янк-а, -ин-я, -ан-я, -ул-я, -ов-а, -овк-а, -ин-а, -а*). Андроніми вільно використовувалися у всіх стилях староукраїнської мови, а в сучасній українській мові знаходяться поза літературними нормами, тобто належать до рідковживаної неофіційної лексики [40, 26].

На сучасному етапі прізвиська жінок є характерною ознакою розмовного мовлення, так як виникають непередбачено, виконують не тільки номінативну, а й конотативну функції, що властиве їм ще з давньоукраїнського періоду [див. 13, 598]. А оскільки розмовне мовлення найбільш емоційно забарвлене на території різних діалектів, то насамперед у межах певних говорів слід виявляти та ґрунтовно досліджувати андроніми. Жіночі прізвиська відобразилися частково в *більш загальних лінгвістичних студіях, зокрема прізвиська діалектів північного наріччя [див. 38], південно-західного [див. 46] і південно-східного наріччя [див. 2], а також художньої мови різних письменників [див. 11], яка разом із розмовним стилем найбільш багата на прізвиська, порівняно з іншими стилями української літературної мови. Однак чимало українських говорів і загалом сучасна українська мова ще знаходяться поза увагою лінгвістів щодо комплексного вивчення жіночих прізвиськ. А

одними із таких маловивчених говорів є галицько-буковинська група діалектів південно-західного наріччя української мови, що охоплює покутський, буковинський, гуцульський, наддністрянський та надсянський говори [40, 501].

Жіночі прізвиська живуть і зберігаються в устах народу – жителів різних територій вихідців з певних регіонів України. Тому основним джерелом виявлення жіночих прізвиськ є безпосереднє розмовне мовлення, де можна простежити шляхом польових досліджень і де можна зафіксувати основну кількість жіночих найменувань. Цінним джерелом вивчення жіночих прізвиськ є і наукові праці діалектології та ономастики (монографічні, лексикографічні та інші), у яких учасники відображають результати історичного аналізу прізвиськ [див. 41, 44] або синхронного опису прізвиськ окремих місцевостей [див. 18, 21], однак до наявних сьогодні діалектологічних словників прізвиська жінок не занесено [див. 13, 37, 47]. До важливих джерел вивчення жіночих прізвиськ належать і художні твори письменників-уродженців різних територій України, де простежується усе багатство і різнобарв'я жіночих найменувань як знайомих і звичних їм з дитинства, зв'язувальних компонентів з різною землею та родинним корінням. Та якщо польові дослідження прізвищевих назв є активним і безперервним процесом сьогодні [див. 22, 30], відомі спроб лексикографічного упорядкування прізвиськ різних регіонів України [38], то жіночі прізвиська, наявні в художній мові письменників-представників окремих регіонів, знаходяться ще поза увагою лінгвістів і діалектології та ономастики. У зв'язку з цим для дослідження галицько-буковинських говорів джерельною базою стали твори окремих письменників, де відображені особливості рідних їм діалектів.

Жіночі прізвиська стали складовою лексики художньої мови багато письменників-уродженців Галичини й Буковини, де розміщені покутський, буковинський, гуцульський, наддністрянський та надсянський говори української мови. Зокрема, прізвиська покутського діалекту відображені у творах В. Стефаніка, Л. Мартовича та інших митців, прізвиська буковинського – у творах Ю. Федьковича, О. Кобилянської та інших, прізвиська гуцульського – у творах М. Черемшини, М. Матіос та інших, прізвиська наддністрянського – у творах О. Маковей, М. Яцківа та інших, а прізвиська надсянського – у працях М. Пшелпурської-Овчаренко та інших. За даними художніх творів і наукових праць можна визначити деякі спільні й відмінні риси між прізвиськами жінок галицько-буковинської групи говорів.

У творах галицько-буковинських письменників представлено багато жіночих прізвиськ, однак все-таки значно менше, ніж загальних іменників-назв жінок (напр., у творах В. Стефаніка виявлено близько ста апелювативів і до п'ятдесяти онімів зі значенням особи жіночої статі). Прізвиська жінок вживаються відповідно до тематики творів, мети оповіді, потреби показати якісь жіночі образи, відтворити колорит розмовного мовлення певної місцевості і найбільшою мірою зосереджені у творах з діалектною основою. Усі прізвиська жінок поєднують у собі номінативне й конотативне значення з різними відтінками, відображають специфіку окремої місцевості, переважно гільської, у художній мові письменників є ідебільшого власними авторськими новотворами, можуть повторюватися у межах творів одного митця, але майже не трапляються у творах різних письменників.

За семантикою прізвиська жінок охоплюють фемінітиви відонімного походження (тобто андроніми – назви жінок за відношенням до своїх чоловіків, відношенням до інших осіб) і фемінітиви відапелювативного походження. У розглянутих художніх творах переважають жіночі прізвиська відонімного походження і рідко трапляються жіночі прізвиська відапелювативного творення. Андроніми вказують переважно на відношення дружини до імені та прізвища свого чоловіка, мають специфічні словотворчі засоби – продуктивні суфікси *-их-а*, *-к-а*, *-ин-а*. Інші ж риси жінок менш актуалізовані, можуть зазначатися інколи з певною стилістичною настановою. Прізвиська жінок часто функціонують самостійно, але трапляються і в двокомпонентних, трикомпонентних та складніших за структурою словосполученнях. Мають виразний розмовний, емоційно забарвлений діалектний характер та окреслюють культурно-життєву територіальну сферу вживання.

Прізвиська жінок покутського говору широко відображені у творах В. Стефаніка та Л. Мартовича – основних письменників-представників покутського діалекту, провідників покутських мовних елементів до літературної мови [див. 28: 106-109, 113-114]. Завдяки художнім творам цих митців можна говорити про власне покутські мовні риси, що й намагаються робити українські вчені [див. 19], і об'єднувати їх з буковинськими [див. 40, 523-524]. Тому і в дослідженні покутських жіночих прізвиськ не можна обійтися без аналізу творів цих письменників. Художні твори В. Стефаніка та Л. Мартовича містять небагато жіночих прізвиськ. Це переважно назви дружин за іменем, рідше за прізвищем чоловіка зі специфічним суфіксом *-их-а*, наприклад: *Цитриха* (39, 103), *Касіяниха* (39, 83), *Романиха* (39, 61), *Тимофіха* (39, 70), *Тимчиха* (39, 55), *Басарабиha* (39, 139), *Франчиха* (39, 137), *Миколіха* (27, 150), *Проциха* (27, 65),

Юрчиха (27, 92). У творах обох письменників трапляються навіть однакові слова, наприклад: *Грициха* (39, 94; 27, 69), *Іваніха* (39, 72; 27, 74), *Семеніха* (39, 48; 27, 56); вживаються також здібніло-пестливі форми до деяких прізвиськ, наприклад: *Митришка* (39, 106), *Іванишка* (27, 68), *Процишка* (27, 66), *Семенішка* (27, 57). Такі слова функціонують переважно самостійно, є самодостатніми назвами жінок за певними ознаками і вказують на залежний від чоловіків статус жінок, на давню традицію ідентифікації жінки за допомогою визначальних ознак чоловіків. Разом з тим, розмовне мовлення селян засвідчує наявність у покутському говорі й інших за структурою відонімних прізвиськ жінок, зокрема на *-к-а*, *-ин-а*, *-ов-а*, *-ев-а*, що побутують самостійно або в багатокомпонентних утвореннях (*Данилючка*, *Фернючка*, *Марія Мандичка*, *Параска Венгриновичка*, *Наталяка Романишина*, *Тані Штефанишина*, *Марія Гаврилова*, *Світлана Лесева*, *Оксана Місі Мадриги*, *Леська Гані Івана Базевого*). Лінгвістичні дослідження показують, що в покутському говорі використовуються й різні відапелювативні деривати, наприклад: *Крейда*, *Жеба*, *Фондюха*, *Шкарповичка*, *Репендюха*, *Кукурудзіха*, *Бейжа* [див. 22], *Бригада*, *Залика*, *Мочерна*, *Олійничка*, *Цігорська*, *Тишковиця*, *Гуцулки* [див. 20]. Таким чином, твори В. Стефаніка і Л. Мартовича за підтримки фактів сучасного розмовного мовлення покутян та результатів лінгвістичних досліджень з діалектної ономастики створюють повну картину творення і побутування великої та різноманітної кількості жіночих прізвиськ у покутському говорі української мови.

Жіночі прізвиська гуцульського говору зумовлені специфікою самого діалекту [40, 129-130] і дуже подібні до прізвиськ покутського говору. Гуцульські прізвиська жінок сьогодні досить відомі широкому загалу і завдяки саме художнім творах, що відображають особливості гуцульського говору. Репрезентантом гуцульських рис вважають перш за все М. Черемшину, життя і творчість якого були тісно пов'язані з гуцульським краєм, тому він узяв за основу своїх творів побут гуцулів і продемонстрував їх мовлення [див. 28, 110-113]. У його творах відобразилося багато жіночих прізвиськ, серед яких переважають назви дружин за іменем та прізвищем чоловіка із суфіксами *-их-а*, *-к-а*, наприклад: *Кречуниха* (45, I, 71), *Берчиха* (45, I, 72), *Семеніха* (45, I, 89), *Гушпаніха* (45, I, 150), *Мочерначка* (45, I, 165), *Василиха* (45, I, 168), *Шепитарючка* (45, I, 229), *Петриха* (45, I, 259), *Штефаниха* (45, I, 265), *Мочерначка* (45, I, 267), *Чередарючка* (45, I, 291), *Сайніха* (45, II, 27), *Кравчиха* (45, II, 60), *Медведіха* (45, II, 93). Але трапляються й інші за структурою жіночі прізвиська, наприклад: *Тимофійха* (45, I, 99), *Николаїха* (45, I, 163), *Андріїха* (45, II, 193), а також поширені

двокомпонентні сполуки на зразок *Демєнова Маріка* (45, I, 46), *Курилиха Сівчучка* (45, I, 55), *Василина Пасемкова* (45, I, 137), *Маріка Мочерначка* (45, I, 155), *Єлена Несторієва* (45, I, 179), *Плаюкова Марічка* (45, I, 282), *Маріка Пілорчукова* (45, II, 94), *Єлена Бітрюкова* (45, II, 100). Із найновіших творів найдзвичайне багатство жіночих прізвиськ гуцульського говору показали твори М. Матіос, де представлено здебільшого назви дружин за іменами та прізвищами чоловіків як однокомпонентні або двокомпонентні сполуки, наприклад: *Павлиха* (26, 25), *Йорчиха* (26, 27), *Йваниха* (26, 42), *Марія Трандачиха* (26, 139), *Фулячка* (26, 91), *Василина Макушкова* (26, 109), *Параска Данилюкова* (26, 121), *Данилючка* (26, 122), *Юрчачка* (26, 143), *Калинячка* (26, 169), *Онуфрійчучка* (25, 11), *Полотнюкова* (25, 11), *Полотнючка* (25, 12), *Борсукова* (25, 28), *Онуфрійчукова* (25, 39). Підтвердженням того, що в художній мові М. Матіос жіночі прізвиська досить актуалізовані, є нагромадження їх у невеликому фрагменті тексту, наприклад: Вони припадали одна за одною під панотцевим золотим Євангелієм і золотою ризою: напівосліпла сухонька *Бундячка* і *Шиманька* у пишнім кептаріку і червоній хустці з тороками, руда *Марєя* і маленька, як дитина, *Юрчиха*, гонориста *Шкріблячка* і скупа на слово *Шулемчучка*, фудульна *Процева* і добра, як хліб, *Гасюкова*, хитріша від лиса *Паращина* і висока, як трепета, *Павлюкова*. Десять (24, 204). А сучасні лінгвістичні дослідження наводять приклади й інших за семантикою гуцульських жіночих прізвиськ: *Паламарька*, *Дічиха*, *Попадя*, *Майстриха*, *Чяміха*, *Муха*, *Жирафа*, *Чешка*, *Негритоска*, *Булочка*, *Мальованка*, *Говерла*, *Кривошийка* [див. 17]. Отже, художні твори з гуцульською діалектною основою здавна відображали і далі відтворюють колорит гуцульського діалекту, вводячи численну кількість жіночих прізвиськ, нагромаджуючи їх у тексті, і цим самим дають можливість здійснити ґрунтовний лінгвістичний аналіз жіночих прізвиськ на основі відомого художнього матеріалу і різноманітних польових досліджень.

Прізвиська жінок буковинського говору мають власні специфічні ознаки і водночас тісно пов'язані з прізвиська покутського краю, з яким межує Буковина. До того ж, буковинський говір розглядають не самостійно, а в поєднанні з покутським, тобто визначають покутсько-буковинський діалект [40, 523-524], то і між прізвиськами жінок цих говорів, очевидно, є багато спільних рис. Видатним письменником-уродженцем буковинського краю, презентантом буковинських мовних особливостей є Ю. Федькович, хоч у його творах відобразилися риси гуцульського, буковинського й покутського говорів і стали основою відповідної гуцульсько-буковинсько-покутської різновидності в західноукраїнському варіанті літературної мови

[див. 28, 97-103]. Художня мова Ю. Федьковича не багата на жіночі прізвиська, все ж засвідчує використання в буковинському говорі, як і в попередніх діалектах, переважно назв жінок іменами, прізвищами чоловіків, що мають суфікси *-их-а*, *-к-а*, *-ов-а*, *-ин-а* і однокомпонентну або двокомпонентну структуру, наприклад: *Хороцованиха* (42, 155), *Корочукова Аксенія* (42, 164), *Лейбина Аннича* (42, 166), *Слижсиха* (42, 173), *Гинцаришина Оля* (42, 177), *Федора Гинцариша* (42, 179), *Лаврица* (42, 186), *Савюкова Катерина* (42, 195), *Якова Катерина* (42, 213). Як видно з прикладів Ю. Федькович використовує переважно однокомпонентні сполуки на *-их-а* для позначення старих жінок, а двокомпонентні утворення на *-ова* – для найменування молодих осіб. Жіночі прізвиська невеликою мірою показані і в творах Ольги Кобилянської, яку більшу частину свого життя провела в буковинському краї [див. 28, 103-106], наприклад: *Іваниха Дубиха* (14, 409), *Туркиня* (14, 591). Використання жіночих прізвиськ у художній мові було зумовлено, ймовірно, тематикою, метою розповіді, бо в окремих творах прізвисько жінки є навіть ключовим, назвою основного героя твору, наприклад: *Іваниха Дубиха* – у повісті «У неділю рано зілля копала...». Таким чином, жіночі прізвиська буковинського говору близькі за семантикою, структурою і, можливо, за рівнем функціонування до жіночих прізвиськ покутського й гуцульського говорів, але ще не мають такого ґрунтовного опрацювання на художньому й науковому рівнях, як прізвиська жінок суміжних говорів.

Жіночі прізвиська наддністрянського говору, порівняно з названими вище діалектами, найменшою мірою відобразилися в художній літературі, що зумовлено було, напевно, специфікою говору, який став основним у формуванні західноукраїнського варіанту літературної мови [40, 405-406]. Представниками цього говору є М. Яцків, О. Маковей та інші письменники. У творах М. Яцківа репрезентанта мовних ознак рідного йому наддністрянського краю [див. 28, 95-96] мало подано жіночих прізвиськ, і, як правило, це назви жінок за належністю чоловікам, наприклад *Василиха* (48, 18), *Грициха* (48, 30), *Мартиниха* (48, 104), *Матіиха* (48, 106), *Варка Яворівна* (48, 108), *Ксеня Кузьмівна* (48, 121). Але трапляються і прізвиська жінок за їх власними ознаками, наприклад: Бахур приносив з міста горілку, а мама сиділа в хаті і продавала. А дивна ця була шинкарка. Називали її *Бамбохою*. Опасиста, як поставить чепець з пацьорок на обголену голову, то наче яка статуя з гіпсу... Лише капцями совала по хаті та вигрівала сало в бебехах (48, 125). У творах Осипа Маковея – уродженця наддністрянського краю [див. 28, 93-95] жіночі прізвиська є так само поодинокими,

наприклад: *Нуся Осиповичівна* (23, 146), *Мандаліна* (23, 160), *Вількова* (23, 182). Вони використані переважно з метою показати сільський побут і самих жінок у жартівливому або глузливому тоні, наприклад: *Вількова* здержала поліція: – Муж спить по обіді, мачекайте! Ідіть до кухні, пообідайте! Сей пан чей не втече. – Нехай спробує, то я його кулькою дожену. – погрозив Свідер. поцілував *Вількову* смачно в руку, усміхнувся, моргнув до неї і пішов у кухню (23, 184). На сьогодні відомі й наукові дослідження про прізвиська наддністрянського говору, де показано і класифікацію жіночих прізвиськ, наприклад, виділено андроніми від імені чоловіка (*Корніха, Манькова*), від прізвища чоловіка (*Гончарикова, Стебничиха*), від прізвиська чоловіка (*Грушкова, Кузовиха*), відапелятивні утворення (*Москаліха, Пекаріха*) [30, 149-150]. Отже, відома на даний час художня література, що відображає особливості наддністрянського говору, містить мало жіночих прізвиськ, що пояснюється статусом самого діалекту – він має найменше специфічних рис, більше спільних з іншими говорами.

Прізвиська жінок надсянського говору, досить малого за територією поширення, на відміну від інших діалектів галицько-буковинської групи, але й по-своєму особливого [40, 406-408], найменш відомі і вивчені на сьогодні. Провідною дослідницею цього говору стала М. Пшепюрська-Овчаренко, у працях якої великою мірою знайшли відображення і жіночі прізвиська. Так, учена зазначала, що в надсянському говорі прізвиська дівчат можуть утворюватися від прізвищ або професій батька за допомогою суфіксів *-е, -і*, що походять з *-а (-я)*, наприклад: *Кувале, Пйхуте, Гасюччі, Сайчі* [35, 70]. Інколи належність до батька виражає і наросток *-ова* у двокомпонентних прізвиськах, наприклад: *Паз'ї Йантун'ікова, Марыс'ї Писарува, Пйхува Паран'ка* [35, 149]. Прізвиська заміжніх жінок утворюються від прізвища або назви зайняття чоловіків за допомогою наростків *-уха, -іха* або частіше *-ка*, наприклад: *Франіха, Кузіха, Пйшыха, Пйхотіха, Сайчыха, Гутіха, Труханка, Турчанка, Кувал'ка, Калужн'єчка, Руманічка* [35, 149].

Аналіз художніх творів, зразки безпосереднього мовлення селян, наукові дослідження прізвиськ показали, що галицько-буковинська група діалектів досить багата на жіночі прізвиська. Основу використовуваних у діалектах жіночих прізвиськ становлять андроніми – назви жінок за іменами, прізвищами чоловіків, рідко за іншими ознаками чоловіків та жінок; частими є і прізвиська жінок відапелятивного походження. У діалектах поширені в основному однокомпонентні та двокомпонентні утворення. Однокомпонентні назви – це здебільшого андроніми на *-их-а, -к-а*, рідше на *-ин-а, -ов-а, -ев-а*, що представлені у

творах усіх зазначених митців – В. Стефаніка (*Лесиха, Михайлиха*), Л. Мартовича (*Проциха, Іванишка*), М. Черемшини (*Семеніха, Фенчучка*), М. Матіос (*Куричка, Йорчиха*), Ю. Фельковича (*Лавриха*), О. Кобилянської (*Дубиха*), Я. Яцківа (*Мартиніха*), О. Маковея (*Осипова*). Двокомпонентні прізвиська жінок є характерними ознаками покутського, гуцульського та буковинського говорів, що й показали твори українських письменників – В. Стефаніка (*Василина Козутова*), М. Черемшини (*Василина Пасемкова*), Ю. Фельковича (*Яковова Катерина*) та інших. Можливо, багатокомпонентні прізвиська жінок активно використовуються і в інших говорах, але на сьогодні художні твори й лінгвістичні праці це не засвідчують. Специфіку наявних у галицько-буковинських говорах прізвиськ жінок визначає і те, що під час їх функціонування простежується вживання однокомпонентних структур (переважно на *-их-а, -к-а*) для позначення жінок старшого віку та заміжніх, а двокомпонентних сполук (переважно на *-ов-а, -ев-а, -ина*) – для називання жінок молодого віку та неодружених, що вказує на відображення в галицько-буковинських говорах більшої залежності дочок від батьків, ніж дружин від чоловіків.

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. — К.: Вища школа. 1980. — 246 с.
2. Брайченко С. Л. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 "українська мова" / Одеський державний університет ім. І. І. Мечникова. — Одеса. 1999. — 18 с.
3. Брус М. П. Гуцульські фемінітиви: семантика і структура / Марія Брус // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. — Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ. 2010. — Вип. XXV—XXVI. — С. 67—72.
4. Брус М. П. Загальні жіночі особові номінації в українській мові XVI – XVII століть: словотвір і семантика: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Брус Марія Петрівна. — Івано-Франківськ, 2001. — 206 с. + додатки (60 с.).
5. Брус М. П. Історія фемінітивів-субстантиватів української мови / Брус М. П. // Наукові праці: наук.-метод. Журнал. Філологія. Мовознавство. — Миколаїв: Вид-во Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили, 2010. — Т. 119. — Вип. 106. — С. 4—9.
6. Брус М. П. Поняття з основою *фемін-* у контексті сучасної української лінгвістики / Марія Брус // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. — Донецьк: Донецький національний університет, 2008. — Вип. 16. — С. 209—214.
7. Брус М. П. Словотвір фемінітивів-гуцулізмів / М. П. Брус // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць / Відп. ред. М. Я. Плющ. — К.: НПУ

- імені М. П. Драгоманова, 2010. — Вип. 6. — С. 19—24.
8. Брус М.П. Становлення лінгвальної категорії жіночості / Марія Брус // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. — Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ. 2006. — Вип. XI-XII. — С. 39-48.
 9. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові XI—XV ст. / Марія Брус // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. — Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. — С. 28—34.
 10. Брус М. П. Фемінітиви північного наріччя української мови / Марія Брус // Волинь — Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем. — Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, 2010. — С. 23—34.
 11. Вегеш А. І. Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук — спеціальність 10.02.01 «українська мова» / Вегеш Анастасія Іванівна. — Івано-Франківськ, 2010. — 20 с.
 12. Гуцульські говірки: короткий словник відповід. ред. Я. Закревська; уклад.: Г. Гузар, Я. Закревська, У. Єдлінська, В. Зеленчук, Н. Хобзей. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крижаневича НАН України, 1997. — 232 с.
 13. Історія української мови. Лексика і фразеологія / [В. О. Винник, В. Й. Горобець, В. Л. Карпова та ін.]; ред. кол. В. М. Русанівський, В. Л. Карпова, В. В. Німчук та ін. — К.: Наук. думка, 1983. — 744 с.
 14. Кобилянська О. Земля: повість. В неділю рано зілля копала...: повість / Ольга Кобилянська. — К.: Дніпро, 1987. — 627 с.
 15. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова / Б. В. Кобилянський. — К.: «Радянська школа», 1960. — 276 с.
 16. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами / І. І. Ковалик // Питання українського мовознавства. — Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1962. — Кн. 5. — С. 3—34.
 17. Лесюк М., Ліщинська Г. Неофіційні найменування осіб на Гуцульщині / Микола Лесюк, Галина Ліщинська // Українознавчі студії. — Івано-Франківськ, 2002—2003. — № 4—5. — С. 252—264.
 18. Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломиського району) / Микола Лесюк. — Івано-Франківськ: Вид-во «Нова зоря», 2008. — 328 с.
 19. Лесюк М. Основні риси покутського говору / М. П. Лесюк // Етнос і культура. — Івано-Франківськ: Плай, 2003. — № 1. — 184 с.
 20. Ліщинська Г. Д. Прізвиська, що вказують на місце проживання людини (на матеріалі антропонімії Івано-Франківщини) / Г. Д. Ліщинська // Лінгвістика: зб. наук. праць. — Луганськ: ДЗ ЛНУ імені Т. Шевченка, 2001. — Ч. I. — С. 173—181.
 21. Ліщинська Г. Семантична структура сучасних прізвиськ на Покутті / Галина Ліщинська // Діалектологічні студії. Фонетика. Морфологія. Словотвір. — Львів, 2005. — № 5. — С. 189—196.
 22. Ліщинська Г. Сучасні прізвиська на Покутті / Галина Ліщинська // Українське і слов'янське мовознавство: збірник наук. праць. — Ужгород: Ужгород. націон. ун-т, 2001. — Вип. 4. — С. 320—323.
 23. Маковей О. Вибрані твори / Осип Маковей. — К: Дніпро, 1971. — 224 с.
 24. Матіос М. Життя коротке. Книга прози / Марія Матіос. — Львів: Кальварія, 2001. — 236 с.
 25. Матіос М. Москалиця / Марія Матіос. — Львів: ЛА «Піраміда», 2008. — 64 с.
 26. Матіос М. Солodka Даруся / Марія Матіос. — Львів: ЛА «Піраміда», 2005. — 176 с.
 27. Мартович Л. Вибране оповідання / Лесь Мартович / Упоряд., підгот. текстів, вступ. стаття та примітки В. М. Лесина. — Ужгород: Вид-во «Карпати», 1982. — 224 с.
 28. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови Іван Матвіяс. — К.: Інститут української мови НАН України, 1998. — 162 с.
 29. Наливайко М. Неофіційні найменування жінок на Верхній Наддністрянщині / М. Наливайко // Українська мова: науково-теоретичний журнал. — 2005. — № 2. — С. 103—106.
 30. Наливайко М. Родичівські прізвиська Львівщини: матеріали спостережень / М. Я. Наливайко // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». — Черкаси, 2005. — Вип. 78. — С. 148—155.
 31. Нестерук О. Маловживані суфікси та уніфікси у варіантах жіночих власних імен жителів Західного Полісся / Оксана Нестерук // Волинь — Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем. — Житомир: Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, 2010. — С. 217-222.
 32. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (проект) / В. В. Німчук // Повідомлення української ономастичної комісії. — К., 1966. — Вип. I. — С. 24-43.
 33. Павелко С. П. Неофіційні жіночі найменування в антропоніміконі Гуцульщини / С. П. Павелко // Записки з ономастики: зб. наук. праць / Відп. ред. Ю. О. Карпенко. — Одеса: Астропринт, 2002. — Вип. 6. — С. 50—62.
 34. Пузиренко Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.15 «загальне мовознавство» / Пузиренко Ярина Василівна. — К., 2005. — 21 с.
 35. Пшеспюрська-Овчаренко М. Мова українців Надсяння / Марія Пшеспюрська-Овчаренко; вступ та ред. М. Лесіва; зібрав і до друку підгот. В. Пилипович. — Перемишль: Перемиський відділ ОУП, 2007. — Т. XI. — 291 с.
 36. Семенюк С. П. Формування словотвірної системи іменників із модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «українська мова» / Семенюк Світлана Пилипівна. — Запоріжжя, 2000. — 20 с.
 37. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк. — Чернівці: Рута, 2005. — 688 с.
 38. Словник прізвиськ північно-західної України: у 3-х т. / Упорядник Г. Л. Аркушин. — Луцьк: РВН «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. — Т. I. — 412 с.; Т. II. — 456 с.; Т. III. — 364 с.
 39. Стефанік В. С. Вибране / Упоряд., підгот. текстів, приміт. і словник В. М. Лесина та

- Ф. П. Погребенника: авт. вступ. статті В. М. Лесин. — Ужгород: Карпати, 1979. — 392 с.
40. Українська мова: енциклопедія. Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. — 3-є вид. зі змінами і доповненнями. — К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. — 856 с.
41. Фаріон І. Д. Антропоніміяна система Верхньої Наддністрянщини кінця XVIII – початку XIX ст. (прізвищеві назви): дис. ... канд. філол. наук Фаріон Ірина Дмитрівна. — Львів, 1996. — 237 с.
42. Федьков. і Ю. Вибрані твори Юрій Федькович. — Ужгород: Карпати, 1983. — 240 с.
43. Фекета І. І. Жіночі особові назви в українській мові. (Творення і вживання): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 Фекета І. І. — Ужгород, 1968. — 369 с.
44. Худаш М. Л. З історії української антропонімії М. Л. Худаш. — К.: Освіта, 1977. — 236 с.
45. Черемшина М. Твори в двох томах Марко Черемшина: ред. кол.: О. Є. Засенко (голова), О. В. Мишанич, Ф. П. Погребенник. — К.: Наукова думка, 1974. — Т. I. — 336 с.; Т. II. — 304 с.
46. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття П. П. Чучка. — Ужгород, 2008. — 671 с.
47. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 288 с.
48. Яцків М. Ю. Новели Михайло Яцків. — Львів: Каменяр, 1985. — 200 с.

The article analyses female nicknames of Galicia-Bukovyna vernaculars of south-western dialect of the Ukrainian language. It points out commonalities and differences between Pokutsky, Bukovynsky, Hutsul, Naddnistryansky and Nadsyansky dialects on semantic, wordbuilding, functional-stylistic levels. The research shows that the richest and most colourful in terms of female nicknames is Pokutsky, Bukovynsky, Hutsul vernaculars

Key words: female nicknames, Galicia-Bukovyna vernaculars

В статтє проанализированы прозвища женщин галицко-буковинских диалектов юго-западного наречия украинского языка. Показаны общие и отличительные особенности между прозвищами женщин покутского, буковинского, гуцульского, надднестрянского, надсянского говоров на семантическом, словообразовательном, функционально-стилистическом уровнях. Отмечено, что наиболее богатыми и разнообразными в использовании прозвищ женщин есть покутский, буковинский, гуцульский диалекты.

Ключевые слова: прозвища женщин, галицко-буковинские диалекты.

УДК 81'373.232.1-161.2(477.6)
ББК 81.2 Ук-4

Юлія Фернос

ПРИЗВИЩА УМАНЩИНИ (ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Предметом дослідження статті є сучасні прізвища Уманщини, які пов'язані з соціальним станом, постійним заняттям чи віросповіданням людини.

Ключові слова: прізвище, соціальний стан, постійне заняття, віросповідання

Мова є вагомою часткою етнокультури. Звичайі впливають на комунікативну систему етносу, а культурні цінності й вірування частково створюють етномовну реальність. У свою чергу, мова є вказівкою на розуміння культури, а лексика – надзвичайно чутливим показником культури народу. Отже, мова відбиває етнокультурні, народно-психологічні й міфологічні уявлення та переживання, тобто менталітет етносу як національну специфіку людського світосприйняття.

Антропонімія – основний розділ ономастики, у якому знаходить мовне віддзеркалення історія культури. Кожна локальна антропоніміяна система відображає основні норми сприйняття світу та людей, шляхи їх характеристики, загальні тенденції суспільно-політичного, економічного, господарсько-побутового, культурного розвитку окремих територій, залежність від соціальних факторів тощо.

Предметом нашого дослідження є сучасні прізвища Уманщини, які пов'язані з соціальним станом, постійним заняттям чи віросповіданням людини. Такі прізвища є багатим матеріалом для вивчення історії та етнографії народу, оскільки в їхніх основах знаходимо архаїчні назви, що позначали реалії життя Уманщини у період формування прізвищевих назв (XVII – кінець XVIII ст.). Через занепад з другої половини XIX ст. народних ремесел і промислів, що не витримали конкуренції із зростаючою промисловістю, зникли із сфери загального вжитку апелюючи, що позначали їх, але ці лексеми збереглися й дійшли до нашого часу в складі власних назв. Якби в нас не було інших матеріалів, що могли б свідчити про соціальний стан населення України, про його основні заняття та професії, економіку і культуру, то існуючі сьогодні прізвища могли б служити джерелом для майже повної й досить правильної реконструкції картини життя в минулі століття [3, 34].

На території Уманщини 516 (14,11%) прізвищ походить від назв, пов'язаних із професією чи родом занять людей. Більшість дослідників регіональної антропонімії (Бабій